Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas 2003 m. gruodžio 6 d. Nr. 236 (44)

Saturday supplement December 6, 2003 No. 236 (44)

Kas laukia tų, kurie pamirš savo tėvų kalbą

Dr. Rita Miliūnaitė

Šiais metais bendrinės lietuvių kalbos žurnalas *Gimtoji kalba* švenčia savo 70-metį.

Žvelgdami į mūsų norminamojo darbo tarpsnį po Jono Jablonskio mirties, *Gimtąją kalbą* matome, kaip ryškų to darbo ženklą. Įsteigtas 1933 m. Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės rengtuose šeštadieniniuose to meto lietuvių šviesuomenės sambūriuose, šis leidinys svarstė bendrinės kalbos normas, rūpinosi įvairių kalbos vartojimo sričių būkle, buvo geras kalbininkų ryšių su visuomene palaikymo būdas.

Lietuvoje prieškarinės *Gimtosios kalbos* (toliau – GK) paskutinis numeris išėjo 1941 m., ir ištisus du dešimtmečius Lietuvoje nebuvo jokios kalbos praktikos klausimams skirto tęstinio leidimo. Tik 1958 metų viduryje Jungtinėse Amerikos Valstijose, Čikagoje, buvo atgaivinta ir iki 1968 m. II pusės ėjo į užjūrį pasitraukusių Lietuvos kalbininkų tvarkoma *Gimtoji kalba*. Iš esmės tai buvo tie patys žmonės, kurie ir nepriklausomoje Lietuvoje buvo didžiausia šio leidinio stiprybė. Amerikoje *Gimtąją kalbą* iš pradžių redagavo redakcinė komisija (Petras Jonikas, Antanas Salys ir Pranas Skardžius), o vėliau daugiausia darbavosi Leonardas Dambriūnas (Lietuvoje vadinęsis Dambrausku). Leidinį aukomis ir prenumerata gražiai rėmė išeivija ne tik Amerikoje, bet ir Brazilijoje, Kanadoje, Vokietijoje, Lenkijoje, Australijoje.

Šiame rašinyje pažvelgsiu į šį leidinį tik vienu požiūriu – kaip elgėsi lietuvių kalbininkai ir kiti savo kalbai neabejingi mūsų tautiečiai, atsidūrę anglų kalbos apsuptyje ir akis į akį susidūrę su tiesioginiu tos kalbos poveikiu.

Prieš anglų kalbos poveikį

Lietuvių kalba tebuvo mažos salelės didžiuliame anglų kalbos vandenyne. Ir kas ten darėsi? *GK* puslapiuose aiškiai matyti kalbininkų nerimas dėl pirmųjų anglų kalbos poveikio lietuvių išeivių kalbai ženklų: į lietuvišką vartoseną skverbiasi anglybės – ir pavieniais žodžiais, ir ištisomis citatomis; darosi skurdus lietuvių mokinių žodynas, nebemokama skaityti paprasčiausių lietuviškų žodžių, sintaksė prielinksnėja; lietuvės pradeda vartoti nekaitomas vyriškosios formos pavardes (pvz., Regina Petraitis, Justina Žirgulis)...

Labai pažįstama mūsų dienų Lietuvoje, ar ne ? Tai, kas darėsi Amerikos lietuvių bendruomenėje apie 7-ą praėjusio amžiaus dešimtmetį, dabar darosi ir Lietuvoje. Arba dar darysis.

Amerika *GK* savo puslapiuose, galima sakyti, įamžino pradinę kalbininkų reakciją į svetimos kalbos poveikį: sa-

Dr. Rita Miliūnaitė, Lietuvių kalbos instituto mokslinė darbuotoja.

voje vartosenoje pamatoma tai, kas nelietuviška, aiškinamasi to priežastys ir galimi padariniai, pradedama ieškoti išeities. Nevengta diskusijų, kartais būta šiokios tokios sumaišties, tačiau matyti, kad pradėta eiti ir į antrą tarpsnį – stiprų priešinimąsi: angliškųjų skolinių verčiamųjų žodynų leidimą, naujadarų kūrimą, lietuviškų terminų paieškas, apskritai – savų kalbos išteklių gausinimą.

Idėjinė aplinka

Pirmiausia imtasi kurti idėjinę aplinką: *GK* skaitytojams aiškinta kalbos reikšmė tautai, jos išlikimui. Leidinio bendradarbiai puikiai suprato, kad be paskatos svetimoje žemėje išlaikyti tautinį savitumą būtų beprasmiškos pavienės pastangos taisinėti vieną ar kitą skolinį, piktintis kokios konstrukcijos svetimumu. Iškelta ir tokia mintis: gimtoji kalba skirta ne tik tautybei žymėti. Visuose pasaulio užkampiuose ji yra priemonė žmogui su artimu susitelkti, susiprasti ir žinių pateikti.

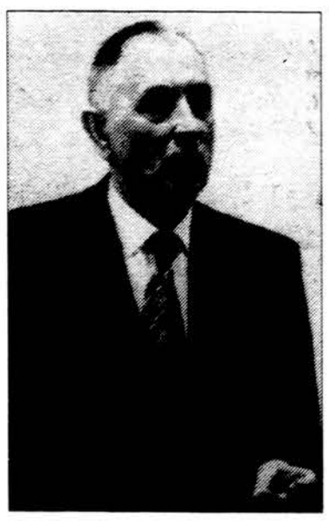

Kalbininkas dr. Petras Jonikas, vienas Čikagoje leistos *Gimtosios kalbos* redaktorių.

Kalbininkas Petras Jonikas 1959 m. rašė, kad „bendroji kalba ir kilmė yra svarbiausios tautos žymės" ir citavo dr. Joną Basanavičių, kurio mintys naujame kontekste skambėjo labai įtaigiai: žmogus, pamiršęs savo gimtąją kalbą, amžinai numiršta savo tautai.

Pagaulios atrodo ir Los Angeles lietuvių būrelio 1959 m. *GK* paskelbtos mintys, iškylančios virš kasdienės kalbos paskirties sampratos, skatinančios atsakomybės už savo kalbą jausmą: „Mes į pasaulį esame paleisti ne tik žmonėmis, bet ir lietuviais su savomis prievolėmis, įpareigojimais. [...] Nustojus lietuviškai kalbėti, sugrius lietuviškasis gyvenimas: lietuvių organizacijos, koncertai, vaidinimai, radijas, minėjimai, spauda. Baigsis mūsų indėlis lietuvių tautai ir kultūrai. Be lietuvių kalbos lietuviškoji dirva virs kapinynu: nebus kam prabilti nei atsiliepti. Ar to norime?"

Tos mintys buvo netuščios. Jos išaugo į konkrečius darbus.

Kalbininkas Leonardas Dambriūnas, buvęs Čikagoje leistos *Gimtosios kalbos* redaktorius.

Kova su anglybėmis

„Vietinė kalba labai veikia atsineštines kalbas, terminologiją ypač", – rašė L. Dambriūnas 1963 m. Tai suprasdami, *GK* rengėjai per visą žurnalo ėjimo laiką mėgino aprėpti tikrai daug specialiųjų kalbos vartojimo sričių. Buvo skelbiami ištisi lietuviškų terminų sąrašai: medicinos, teisės, technikos, filosofijos, antropologijos, bažnyčios, bibliotekininkystės, sporto, automobilių...

Nenutylėtos ir bendrojoje vartosenoje pradėjusios rodytis anglybės.

Antai 1962 m. amerikinėje *GK* taisytas lietuviškos spaudos skelbimuose vartojamas *ofisas*. Teikta *įstaiga, kabinetas.*

Po 30–ies metų *ofisas* pradeda plisti ir Lietuvoje: 1993 m. kalbininkas Albertas Rosinas *GK* rašo apie naują atsiradusią specialybę *ofisų administravimas.*

Amerikos lietuvių spaudoje atsiradus *monitoringo stotims,* L. Dambriūnas 1959 m. *GK* rašo: „Nemokantieji anglų kalbos nesupras, apie kokias čia stotis kalbama".

Dabartinėje Lietuvos spaudoje, mano turimais duomenimis, apie monitoringą pirmąkart garsiau prabilta, ir kone tokiais pačiais žodžiais, bene 1997 m. *Terminologijos* leidinyje. Ten Rita Žilinskienė, nagrinėdama kalbos požiūriu Kauno technologijos magistrantų mokslo darbus, rašo: „kai kurie skoliniai apskritai sunkiai suvokiami" ir duoda, be kita ko, du pavyzdžius su žodžiu *monitoringas*: „Vamzdynų gedimo *monitoringo* sistemos sukūrimas ir tyrimas".

Benediktas Babrauskas 1960 m. *GK*, norėdamas parodyti, kad pažodžiui verčiant, iš lietuviškų žodžių gali būti sudaromos nelietuviškos sąvokos, rašo: *„karšto šuns (hot dog)* reikšmės Lietuvoje niekas nė nesuvoktų, nors, rodos, lietuviškais žodžiais išreikšta".

Po 30–ies ir daugiau metų, 1995 m., apie hotdogus garsiai prabyla ir mūsiškė *GK* – puolama tai anglybei ieškoti atitikmenų.

Taigi, anglų kalba, vos prisilietusi prie mūsų kalbos, – ir prieš 30–40 metų, ir dabar, – palieka tokius pačius pėdsakus.

Lietuviški asmenvardžiai

Tie pėdsakai akivaizdūs ne tik bendrinių žodžių vartosenoje. Anglų kalba gerokai sujaukė išeivių lietuvių asmenvardžius.

Kalbininkas P. Skardžius 1960 m. kritikuoja lietuvių dainininkę, kuri pasivadinusi Alvina Giedraitis. Lietuviškoje spaudoje, pasak P. Skardžiaus, tokia pavardės forma esanti nepateisinama: turi būti pridedama priesaga, rodanti moters statusą, nes lietuvių kalboje „pavardinių lyčių kaitymas priesagomis tebėra gyvas, organiškas dalykas".

Nuo moterų čia neatsiliko ir vyrai. Jie pirmiausia pradėjo anglinti savo vardus. Atsirado *Joseph Klimas, Charles Grinius...* Skardžius tokį hibridišką vardų ir pavardžių rašymą įvertino jau pačiame pirmame amerikinės *GK* numeryje: „nei velnias, nei gegutė".

L. Dambriūnas, išnagrinėjęs lietuviškos amerikinės spaudos skelbimuose, užuojautų tekstuose vartojamas lietuvių pavardes, 1962 m. straipsnyje „Ar tinka Petraitienei vadintis Petraičiu?" rašo, kad toks pavardžių keitimas jau yra stojimas į nulietuvėjimo kelią. Jis išvardija penkis tokio kelio žingsnius: 1. lietuvių moterų pavardžių vartojimas vyriškaja forma: *Aldona Šimkus;* 2. lietuviškos vardo formos pakeitimas angliškąja: vietoj *Emilijos* atsiranda *Emily* arba dar blogiau – vietoj grynai lietuviškų ar baltiškų vardų imami vartoti, pagal skambesį artimi, bet pagal kilmę visiškai svetimi, vardai: iš Birutės virstama *Ruth*, iš *Gražinos – Grace*, iš *Nijolės – Nelly*; 3. pavardės rašybos keitimas: *Šaulys* pasidaro *Shaules*, *Šatas* pasidaro *Shotas*; 4. lietuviškų pavardžių galūnių numetimas: *Kirstukas* virsta *Kirstuk*, *Aleksiūnas – Aleksiun*, *Stankūnas*, – *Stann*; 5. visiškas neatpažįstamas vardo ir pavardės nulietuvėjimas: iš *Baltrūno* ilgainiui pasidarė *Balton*, iš *Jukubausko – Jacobs*, iš *Šerkšno – Shers*.

Kaip į tokius reiškinius buvo žiūrima *GK*?

Išryškėjo dvi nuomonės. Vieni atskyrė lietuvišką vartoseną ir joje siūlė tik lietuviškas formas, o angliškoje vartosenoje manė esant tam tikrais atvejais galimas ir suanglintas. Kiti be jokių išlygų visur teikė vartoti tik lietuviškus neiškraipytus vardus ir pavardes. Sutarta tik dėl to, kad palaikytina dar Lietuvoje pradėta praktika nusimesti slaviškas pavardžių priesagas *-evičius, -auskas* ir pan.

Leonardas Dambriūnas ir Juozas Vaišnys buvo linkę manyti, kad nelietuviškoje vartosenoje galimi angliški krikščioniškųjų vardų variantai: vietoj *Jono – John*, vietoj *Petro – Peter*. Algirdas Gustaitis prieštarauja: tai visiškai nepateisinama. Lietuviška vardo ir pavardės forma reikia tik didžiuotis, nes amerikiečiai iškart atkreipia akis, pradeda klausinėti, o tai proga pasakoti apie Lietuvą, tai ne tik neša naudą savam kraštui, bet ir teikia pagarbos pačiam asmeniui.

P. Skardžius manė, kad vardo ir pavardės forma esąs kiekvieno žmogaus reikalas: vieni, keisdami savo vardus ar pavardes, nori daugiau prie aplinkybių prisitaikyti, kiti, priešingai, norėdami daugiau pasireikšti lietuviais ir svetur, palieka ir lietuviškas savo vardų bei pavardžių lytis. Geriausiai elgiasi tie, kurie savo trumpus ir gražius vardus palieka visai nepakeitę, o ilgesnes nepatogias, dažniausiai su slaviškomis priesagomis pavardes sutrumpina arba sulietuvina.

Į diskusijas dėl lietuviškų vardų ir pavardžių vartojimo smarkiai įsitraukė rašytoja Petronėlė Orintaitė. L. Dambriūną, teisinantį angliškas krikštavardžių formas nelietuviškoje spaudoje, ji kaltina per dideliu atlaidumu. „Kad kitiems ištarti sunkoka – menka priežastis, – rašė Orintaitė, – nes ir anglai ne visada žino, kaip savas pavardes tarti. Vien dėl žmogiškosios savigarbos reikia tvirtai laikytis savo pavardės. Ją kaitaliodami pagal išorines aplinkybes, prisitaikydami prie svetimųjų ar siekdami tariamojo patogumo, mes savo asmenį (sykiu ir tautą) pažeminame. [...] Pavardė yra pagrindinis atskiro žmogaus tapatybės ženklas viešumoje. Todėl save gerbiantis asmuo niekad neturėtų, pagal aplinkybes kaitalioti savo tapatybę, tartum kokią nepastovią ar nevertingą prekę".

Vienas *GK* skaitytojas, taip pat nepritardamas J. Vaišnio ir L. Dambriūno nuomonei, kad angliškoje spaudoje galima esą keisti krikščioniškųjų vardų formas, rašo, kad toks kelias galintis nuvesti per toli: Jurgį keisdami į George, kodėl gi negalime taip elgtis ir su pavardėmis: Žvirblio keisti į Sparrow, Šeškaus – į Skunk?

Gal atrodo, kad Lietuvoje dabar taip toli mes nesiryšime nueiti? Čia įterpkime mažytį šių dienų vaizdelį.

Televizijos kanalo TV4 laidos („realybės šou") „ReAktorius" veikėjams tos laidos rengėjai sugalvojo slapyvardžius. Spaudoje buvo skelbiamos 12–kos veikėjų nuotraukos ir po apačia surašyti slapyvardžiai: Fanny, Marlen, Pepe, Chilli, Fausto, Alex, Army, Raa...

Tai ar ne į tą pusę einame? Juk dar toliau: tokie svetimi, nekaitomi, svetimos rašybos vardai „metami" ne į svetimą anglakalbę aplinką, o saviems, Lietuvos, žmonėms.

* * *

Apibendrinant galima pasakyti, kad tai, kas vyko Amerikos lietuvių bendruomenės kalboje prieš 3–4 dešimtmečius, buvo tarsi savotiška repeticija prieš dabar mūsų visuomenėje vykstantį spektaklį. Amerikinė *Gimtoji kalba*, ypač leidimo pradžioje, manyčiau, buvo gana stipri tų procesų režisierė, mokėjusi parodyti, kas laukia tų, kurie pamirš savo tėvų kalbą.

Tačiau ta repeticija buvo taip seniai ir taip toli, kad ją buvus nelabai net kas ir žino arba tiesiog pamiršo. O šių dienų spektaklis, kuriame visi mes dalyvaujame, kartais atrodo užklupęs staiga, dėl to esama ir prieštaringų aistrų, ir blaškymosi, ir paprasčiausio nesusivokimo, ką darome ir kuo tai gali baigtis. Todėl mūsiškei *Gimtajai kalbai* nuoširdžiai linkiu stiprios režisierės rankos ir daug gausesnio skaitytojų būrio – bent tokio, koks buvo prieškario Lietuvoje ir Amerikoje, kai šį leidinį skaitė ne tik lituanistai, – tai buvo kiekvieno, kam rūpėjo savo kalbos puoselėjimas, priedermė.

70 metų gimtosios kalbos sargyboje

Šiais metais bendrinės lietuvių kalbos žurnalas *Gimtoji kalba* pažymi savo 70-metį. Ta proga geras būrys kalbininkų, lituanistų, kitų kultūrininkų, susirinkusių Vilniaus universiteto Vinco Krėvės auditorijoje, apžvelgė ir dabar leidžiamo šio žurnalo kelią, jo reikšmę mūsų gimtosios kalbos sargyboje.

— Lietuvių kalbos kultūros ir kalbinio švietimo žurnalo septyniasdešimtmetis yra išskirtinės svarbos įvykis ne tik lituanistams, bet ir visiems sąmoningiems mūsų tautiečiams — ir čia Lietuvoje gyvenantiems, ir ten už Atlanto ar kitur po margąjį svietą išblaškytiems, — minėjime kalbėjo Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto dekanas prof. Bonifacas Stundžia. — Vargu ar perdėsiu sakydamas, kad šio leidinio istorija atspindi mūsų bendrinės kalbos istoriją, dar daugiau — svarbiausius lietuvių tautos gyvenimo lūžius. Kuklus laikraštėlis, 1933 metais Kaune pradėtas leisti būrelio entuziastų lituanistų — S. Kymantaitės-Čiurlionienės, Viktoro Kamantausko, Antano Salio ir Jurgio Talmanto — per keletą metų išaugo į tvirtą bendrinės kalbos žurnalą, iki bolševikų okupacijos atlikusį didelį norminamąjį ir šviečiamąjį darbą. Netgi okupacijos metų *Gimtoji kalba*, priversta prisisegti proletarų vienijimosi etiketę, išlaikė savo kryptį, tik kalbos norminimo reiškiniai jau dvelkė „naujais" vėjais — ar vartotinas žodis „obalsis", ar taisyklingas pavadinimas „Marksistiniai leninistinis universitetas", kaip lietuviškai vadinti „kolchoz", „sovchoz"?

Prof. B. Stundžia pažymėjo, kad žurnalo *Gimtoji kalba* prieškarinis komplektas ne vienam pokario lituanistui, ypač praktikui, buvo tarsi kelrodė žvaigždė, skaitytas ir perskaitytas po keletą kartų. Vargu ar kas galėjo tikėtis, kad šis žurnalas Lietuvoje, ėjęs iki 1941 metų, tarsi feniksas atgims išeivijoje — 1958 metais žurnalas *Gimtoji kalba* buvo atgaivintas ir pradėtas leisti Čikagoje — didžiausiame lietuvių telkinyje. Čia žurnalas ėjo net 11 metų, redaguojamas į Vakarus pasitraukusių kalbininkų Petro Joniko ir Leonardo Dambriūno (Dambrausko).

— Žurnalui nustojus eiti išeivijoje, įsidrąsinama ir Lietuvoje — 1968 metais Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Vilniaus miesto skyriaus lietuvių kalbos sekcija drauge su Vilniaus universiteto lietuvių kalbos katedra pradėjo leisti kuklius, rotoprintu spausdinamus leidinėlius, redaguojamus tuomet jauno kalbininko Aldono Pupkio, — tęsė prof. B. Stundžia. — Tuose sąsiuviniuose daugiausia buvo taisomos atskirų kalbos vartojimo sričių klaidos — pavyzdžiui: maisto prekių parduotuvių, laikraščių, mokyklų, medikų.

Profesorius pažymėjo, kad nuo 23 sąsiuvinio šis leidinys buvo pavadintas *Mūsų kalba.*

Nukelta į 2 psl.

Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Žurnalas *Gimtoji kalba* švenčia 70 m. sukaktį. — 1 psl.

Pirmasis garsus lietuvis Amerikoje. Naujas teologijos žodynas. — 2 psl.

„Pavasaris rudenį" poezijos šventė Čikagoje. — 3 psl.

Dviejų fotomenininkų paroda. Mažybiniai lietuvių kalbos veiksmažodžiai. — 4 psl.

A. K. Kuršius — pirmasis garsus lietuvis Amerikoje

Vitalija Pulokienė

Hipokrato priesaika skelbia: „Visas gyvenimas tebūnie skirtas tarnauti žmonijai, saugoti žmogaus gyvybę ir jos neliečiamumą nuo pat pradėjimo iki natūralios mirties; mediko pareigas atlikti sąžiningai, nepaisant paciento amžiaus, tautybės, religijos, rasės ar socialinės priklausomybės..." Ši priesaika siekia net 460–377 m. pr. Kr.

Istorija mena daug, šventą Hipokrato priesaiką davusių ir pareigą atlikusių, gydytojų. Vienas jų – pirmasis lietuvis gydytojas, profesorius, 1662 metais parašęs ir viešai apgynęs disertaciją apie „Inkstų ir šlapimo pūslės akmenį" – Aleksandras Karolis Kuršius. New Yorko miesto archyvuose sulotyninta pavarde lietuvis daktaras žinomas kaip Alexander Carolus Curtius, former professor in Lithuania.

Dr. A. K. Kuršius, kaip dabartiniai duomenys sako, yra buvęs pirmasis lietuvis gydytojas Amerikoje. Kad jis yra lietuvis, įrodo jo Leydeno universiteto matrikuliacijos dokumentai Olandijoje. Į universitetą jis įstojo 1661 m. gruodžio mėnesį ir buvo registruotas kaip „Carolus Alexander Curtius Nobilis Lithuanus IV.D et Medicinae Candidatus" Vol. 10, p. 634.

Dr. A. C. Cursius–Curtius parašė mokslinį veikalą, kurį Amerikos lietuvių gydytojų sąjunga nusprendė išspausdinti, minint šios organizacijos dešimtmetį. Be to, dr. A. Cursius, lietuvis, buvo pirmasis pirmos New Yorko aukštesnės mokyklos rektorius ir laikomas pirmuoju išmokslintu New Yorko gydytoju. Tiesa, prieš atvykstant dr. Cursiui į Ameriką, gydytojo praktika jau vertėsi keli kiti Eskulapo pasekėjai: Harman Mydrtz Van der Bogart – nuo 1630 m., John de la Montagne – nuo 1636 m., Hans Kierstede – nuo 1638 m., Gerrit Schutt – nuo 1638 m. ir t.t.

Dr. Alexander Carolus Cursius–Curtius pralenkė visus savo kolegas tuo, kad buvo plačiai išsilavinęs mokslininkas: pedagogas, gydytojas, gamtininkas, teologas ir teisininkas. Savo jaunystėje lankė kelis universitetus ir, prieš atvykdamas į New Yorką, profesoriavo Lietuvoje.

1659 m. balandžio 10 d. Vakarų Indijos bendrovė Amsterdame sudarė su dr. A. C. sutartį, siūlydama jį steigiamos New Yorke (tuo metu vadinamam New Amsterdam) lotynų mokyklos pirmuoju rektoriumi.

Amsterdamo Vakarų Indijos bendrovės nutarimas paskirti lotynų mokyklos rektorių New Amsterdame, 1659 m.:

„***Aleksander Carolus Cursius, buvęs Lietuvos profesorius, jau minėtas ankstesniuose protokoluose, pasirodė bendrovės vadovybei ir pasisiūlė tarnybai. Po balsavimo, jis buvo pasamdytas lotynų mokyklos rektoriumi New Netherlande su metine 500 fl. alga, iš kurios ketvirtadalis buvo nutarta sumokėti iš anksto...***"

Dr. Alexander Carolus Cursius–Curtius (piešė dail. Pranas Lapė).

Šios bendrovės Amsterdame 1659 m. balandžio 25 d. laiško, rašyto New Yorko gubernatoriui Peter Stuyvesant, faksimilės ištrauka:

„***Kiek mes turėjome sunkumų rasti lotynų mokyklai vadovą. Pagaliau atvyksta vienas – Alexander Carolus Cursius, buvęs profesorius Lietuvoje...***"

Susitarta, kad lietuviui profesoriui bus dar pridėta 100 fl. vertės prekių bei 100 fl. nusipirkti reikiamoms knygoms. Bendrovė prižadėjo dr. A. C. parūpinti tinkamą sklypą, kad galėtų užveisti daržą ar sodą, ir leido dėstyti privačias pamokas, nepakenkiant pareigoms, kurioms jisai skirtas. Taip 1659 m. mūsų tautietis, nevedęs, „Bever" laivu išplaukė į paskyrimo vietą. Kelionė užtruko ilgiau kaip du mėnesius.

1659 m. liepos 4 d. lietuvis profesorius prisistatė New Yorko miesto vadovybei ir dalyvavo jos posėdyje. Čia pat dr. A. C. buvo įteikta 100 fl. ir pažadėtasis namas su žemės sklypu. Kartu buvo suteikta teisė verstis gydytojo praktika.

New York Historical Records įrašyta:

„***Alexander Carolus Cursius, pasamdytas lotynų mokyklos rektoriumi, jau atvyko. Mes viliamės ir tikimės, kad bendruomenė su Dievo pagalba susilauks tinkamų rezultatų, auklėjant vaikus...***"

Pravartu pastebėti, kad daktaro vardą praktikuojantiems gydymo meną pradėta taikyti Amerikoje apie 1768 metus. Pirmiau jie buvo skirstomi į chirurgus, gydytojus ir barzdaskučius–chirurgus.

Lotynų mokyklos organizavimo nuopelnas priklauso Vakarų Indijos bendrovės įgaliotiniui – gubernatoriui Peter Stuyvesant, kuris nuo 1652 m. kėlė mokyklos reikalą. Steigiamoji mokykla turėjo tarnauti New Yorke gyvenančiai olandų kolonijai. Miesto vadovai tam buvo palankūs ir tikėjosi, kad vėliau mokykla taps akademija. 1658 m. rugsėjo mėn. gubernatorius pakartotinai kreipėsi į Vakarų Indijos bendrovę Amsterdame, prašydamas parūpinti mokyklai kvalifikuotą dėstytoją.

Tuo metu New Yorkas (jam atvykus buvo vadinamas New Amsterdamu) turėjo 1,500 gyventojų ir 200 namų. Mokykla buvo pastatyta žemutinėje Manhattan salos dalyje ir paruošta darbui. Pastatas stovėjo dabartinėje Broad Street, keletas pėdų į šiaurę nuo Exchange Place.

Pradėjęs savo tiesioginį darbą, dr. A. C. netrukus pajuto pragyvenimo sunkumus. Jis kreipėsi į vietos vadovybę, prašydamas padidinti atlyginimą. 1659 m. rugsėjo mėn. gubernatorius P. Stuyvesant parašė bedrovei Amsterdame raštą, girdamas dr. A. C. pasiektus rezultatus:

„***Atsižvelgdami į jo darbą ir uolumą, mes iš tiesų turime paliudyti, kad jo darbštumas yra stebinantis, ir kad jaunuolių padaryta pažanga nepaprasta***".

Tačiau bendrovės vadovybė pasižymėjo neeiliniu šykštumu ir 1659 m. gruodžio mėn. pranešė, kad gaunamo atlyginimo, iki daktaras pasiliekąs nevedęs, padoriam pragyvenimui turi pakakti.

Po dviejų su viršum darbo metų, 1661 m. liepos mėnesį, dr. Alexander Corolis Cursius iš rektoriaus pareigų pasitraukė ir grįžo į Olandiją. Tų pačių metų gruodžio mėn., kaip medicinos mokslų kandidatas, jis įsimatrikuliuoja į Leydeno universitetą, kur apie jį yra išlikusios tokios žinios: 1661 m. XI. 27. Carolus Alexandrus Curtius, Nobilis Lithuanus, Juris et Medicinae Candidatus.

Pradžioje atvykęs apsistoja „In den Hertog van Venetien" bendrabutyje, Ilgojo tilto gatvėje, bet netrukus persikelia gyventi privačiai pas kažkokį Nicolaas Coop, kilusį iš Luebecko siuvėją.

1662 m. liepos mėn. dr. A. C. Leydeno universitete apgina savo tezę „Disputatio Medica Inauguralis De Calculo Renum ac Vesicae" medicinos daktaro laipsniui gauti. Tuo pačiu metu ji buvo išspausdinta Leydeno Jono Elsevirijaus Našlės ir Įpėdinių Akademinėje spaustuvėje. Iki šiol yra žinomi išlikę tik du šios disertacijos egzemplioriai: vienas Leydeno universitete, o antras – Britich Museum, Londone.

Apgynęs disertaciją, dr. Alexander Carolus Cursius–Curtius Leydeną paliko, ir apie jo tolesnį gyvenimo kelią žinios nutrūksta.

Dr. A.C. 1662 m. disertacijos apie „Inkstų ir pūslės akmenį", įvade rašo:

„Grubiame mūsų pasaulyje (jis toks dėl grubaus pirmųjų tėvų priešinimosi Kūrėjo potvarkiams) tarp kitų vargų ir ligų, kurios ruošia kelią neišvengiamam grįžimui į dulkes bei pelenus, taip pat ir akmuo lygiai apninka turtingus, vidutinius ir vargšus. Nuo to akmeniu lyjančio debesies niekas nesijaučia saugus nei ore, nei žemėje, nei jūroje. Vejasi jis pridurmais net toli iškeliaujantį, tirštai padengtą apeito pasaulio dulkių, atlekia pas bijantį svetimos padangės, nekviestas prisistato pas užsikvempusius ant knygų ir raštų; nors neaplenkia net saikingai besimaitinančių, jį ypač džiugina sočiųjų kankynės. Todėl gydytojui pagrįstai dera kalbėti apie tokį visuotinį blogį". Toliau seka dvidešimt viena tezė ir trylika išvadų. Pabaigoje pažymima:

„*Prakilniems, garsiems vyrams,*

P. Abraomui Heidanui, Šv. Teol. daktarui ir viešam profesoriui, pastoriui ir Garbiajam rektoriui Leydene;

P. Adolfui Vorstijui, Med. daktarui ir Botanikos fakulteto dekanui;

P. Pranciškui de la Boe, Silvijui, Praktiniam medicinos daktarui;

P. Jonui van Horne, Med. daktarui ir anatomui, didžio garso ir gebėjimo Viešiesiems profesoriams Šviesiajame Leydeno universitete;

Perkeltam į kitą šio netobulo pasaulio pusę, tuo būdu vakarinėje padangėje nenormaliai gimusiam silpnojo vaisiui grėsė smarkus vėjas, neišleidus mano medicininės studijos Jūsų, rytinėje ir uolioje, Europos žemėje. Taigi, nuėjęs paskui motiną, kuri nėra nedora, bet laimės apleista, pateikiu Jūsų žvilgsniui savo nors ir kitur pagimdytą darbą. Kuo tvirčiausiai pasitikiu, kad ir jį, kaip mane iki šiol, priimsite su tokiu pat giedriu palankumu.

Jūsų šviesiausios prakilnybės amžinas gerbėjas, autorius ir atsakinėtojas"

Verta pažymėti, kad dr. A. C. savo pavardę šiek tiek kaitaliojo. Leipcigo universitete jis registravosi kaip Curtius Alex. Car., atvykęs iš Lietuvos į Amsterdamą save vadino Alexander Carolus Cursius, o po to New Yorke ir Leydene vėl rašėsi Alexander Carolus Curtius.

Amerikos lietuvių gydytojų sąjungos pirmininkas ir knygos *Dr. Alexander Carolus Cursius–Curtius* redaktorius Stasys Budrys, M. D. rašė: „Faktas yra, kad mūsų tautos atstovui teko garbė dalyvauti New Yorko, didžiausiojo Naujojo Pasaulio miesto kūrime, kuris jam atvykus buvo vadinamas New Amsterdamu. Mūsų tautietis buvo vienas pirmųjų New Yorko gydytojų, kaip lygiai ir pirmasis aukštesniosios mokyklos rektorius. Mums malonu, kad lietuvių kultūrinis ir medicinos indėlis į Amerikos ir vieno iš didžiausių pasaulyje miesto progresą, pradėtas pačioje jo užuomazgoje ir šiandien dar tebedidinamas".

Pristatytas naujas teologijos žodynas

Lapkričio 4 d. Kauno arkivyskupijos konferencijų salėje pristatytas, neseniai lietuvių kalba išleistas, pasaulyje gerai žinomo dogminės teologijos žinovo, vieno iškiliausių XX a. vokiečių katalikų teologo jėzuito Karl Rahner mokinio ir ilgamečio bendradarbio Herbert Vorgrimler *Naujasis teologijos žodynas.* Renginyje dalyvavo vyskupas Eugenijus Bartulis, apie 100 žmonių. Susirinkusiuosius pasveikinęs, nominuotasis vyskupas Jonas Ivanauskas padėkojo žodyno rengėjams ir priminė, kad tai pirmasis išsamus teologijos žodynas lietuvių kalba.

Žodyno vertėjas Gediminas Žukas papasakojo šio leidinio vertimo istoriją, glaustai aptarė filosofinių ir teologinių terminų vertimo problematiką, atkreipė klausytojų dėmesį į įdomesnius bei svarbesnius žodyno aspektus. Šio žodyno pagrindas – didelio populiarumo sulaukęs Rahner ir Vorgrimler *Mažasis teologijos žodynas.* Anot šio žodyno vertėjo G. Žuko, teko paplušėti, stengiantis sklandžiai lietuviškai perteikti sudėtingą vokišką tekstą, mėginant tiksliai perteikti vokiškus teologinius terminus, prireikė kurti lietuviškus naujadarus, pavyzdžiui, „Dievo savidava". Kai kurie nauji teologijos terminai, atsiradę redaktoriaus P. Kimbrio dėka, yra Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Teologijos pakomisės darbo vaisiai. Vertėjas atkreipė renginio dalyvių dėmesį į žodyno ekumeninę dvasią — autorius, aiškindamas sąvokas, pagarbiai išdėsto iš Reformacijos kilusių ir Rytų stačiatikių Bažnyčių pozicijąs, stengiasi ieškoti jų sąlyčio taškų. Anot G. Žuko, lietuvių skaitytojui gali pasirodyti naujas požiūris į žydų ir krikščionių santykius, į Dievo tautos sąvoką, Senojo ir Naujojo Testamento santykį. Vertėjo nuomone, šis žodynas „tai ne vadovėlis klasikine prasme, bet retsykiais polemiškas ir diskutuoti kviečiantis veikalas, kartais reikalaujantis išankstinio teologijos konteksto išmanymo, bet sykiu uždegantis gilintis toliau. Kartu žodyne atveriama plati teologijos sąvokų bei problemų panorama, leidžiama pajusti šiandienės teologijos dvasią".

Renginyje kalbėjęs žodyno konsultantas filosofas Tomas Sodeika akcentavo šiame žodyne atsiskleidžiančią filosofinės tradicijos dirvoje išaugusią teologinę kalbėseną. Mat H. Vorgrimler studijavo pas K. Rahner, kurio teologijai nemaža įtakos turėjo vienas iškiliausių XX a. filosofų Martynas Heidegeris. Anot T. Sodeikos, žodynas vertingas ne tik dėl išsamios teologinės informacijos, bet ir dėl indėlio į lietuvių teologinės bei filosofinės kalbos raidą. Baigdamas Tomas Sodeika paragino kurti lietuvišką teologinę kalbą ir sakė tikįs, kad tai ne paskutinė tokio pobūdžio knyga.

Kun. doc. dr. Arnold Valkauskas, dogminės teologijos specialistas, Popiežiškajame Grigaliaus universitete apsigynęs darbą iš Karl Rahner teologijos, glaustai aptarė šio žodyno pagrindo — ranerišk0sios teologijos esminius teiginius. Anot kun. A. Valkausko, Rahner ir Vorgrimler *Mažasis teologijos žodynas* tuo metu padarė perversmą katalikiškoje teologijoje. Nors *Naujojo teologijos žodyno* autorius H. Vorgrimler nepranoksta savo mokytojo, tačiau pastarasis jo veikalas skatina gilesnį teologinį mintijimą.

Renginyje dalyvavęs, žodyno redaktorius Petras Kimbrys sakė, kad štai jau 40 metų jis dirba redaktoriaus darbą, kuris būna labai įvairus, tačiau šio žodyno redagavimas jam buvęs žodžių puota. Redaktorius pabrėžė žodyno ekumeninį matmenį ir pridūrė, kad, deja, lietuviškų teologinių sąvokų aktyviau ieško ne katalikai, bet evangelikai liuteronai. P. Kimbrys priminė, kad kun. Česlovas Kavaliauskas taip pat išleido teologijos žodyną, tačiau jis buvo nebaigtas, rašytas pogrindžio sąlygomis, todėl *Naujasis teologijos žodynas* vertai tituluojamas pirmuoju Lietuvoje. Redaktorius išreiškė viltį, kad žodynas prisidės prie teologinės apyvartos Lietuvoje.

Naujojo židinio–Aidų bendradarbis doc. dr. Paulius Subačius perskaitė netrukus šiame žurnale pasirodysiančią Vytauto Ališausko mažąją žodyno recenziją ir palinkėjo kitiems filosofiniams bei teologiniams žurnalams spausdinti kur kas nuodugnesnes šio leidinio recenzijas.

Žodyno pristatymo vakare klasikų ir savos kūrybos kūrinius skambino tarptautinių konkursų laureatė J. Naujalio gimnazijos mokinė, Guostė Tamulynaitė (mokytoja A. Paškauskienė).

Bažnyčios žinios, 2003 m. Nr. 21

Gimtosios kalbos sargyboje

Atkelta iš 1 psl.

Gražiai tęsdamas nepriklausomos Lietuvos laikais leisto žurnalo *Gimtoji kalba* tradicijas, šis leidinys per 22 tyliosios rezistencijos metus išvarė plačią ir gilią lietuvių kalbos norminamojo, šviečiamojo ir lituanistinės visuomenės telkiamojo darbo vagą. Svarbūs šio žurnalo nuopelnai taip pat mūsų kalbos kultūros teorijai, kalbotyros terminų žodynui.

Tyliajai rezistencijai peraugus į Lietuvos persitvarkymo Sąjūdį, 1988 m. rudenį būrelis lituanistų nusprendė atkurti nepriklausomoje Lietuvoje veikusią Lietuvių kalbos draugiją, o per atkuriamąjį šios draugijos suvažiavimą — mėnesinį žurnalą *Gimtoji kalba.* Taip šis žurnalas susigrąžino nepriklausomoje Lietuvoje ir išeivijoje gautą savo prigimtinį vardą ir tebeeina iki šiol. Dabar žurnalą *Gimtoji kalba* leidžia valstybinis Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Kalbėdama apie dabartinio žurnalo *Gimtoji kalba* kryptis ir uždavinius, jo vyr. redaktorė Rita Urnėžiūtė priminė jame išspausdintus žodžius: mūsų gimtajai lietuvių kalbai niekuomet nereikėjo tokio rūpesčio, globos ir meilės kaip dabar, po keleto okupacijos dešimtmečių vėl atgavusiai jai priderantį valstybinį statusą, bet dar neatsigavusiai nuo prisiveisusių nereikalingų svetimų apnašų. Vienas svarbiausių *Gimtosios kalbos* uždavinių — kaip tik ir yra konkrečiai prisidėti prie spartesnio lietuvių bendrinės kalbos apvalymo, jos raiškos priemonių gausinimo ir visapusiško tobulinimo. Leidinyje stengiamasi išlaikyti ne tik išorinį, bet ir vidinį ryšį su Nepriklausomybės laikais leista *Gimtąja kalba,* kuri Lietuvos visuomenėje buvo išsikovojusi didelį autoritetą ir yra daug prisidėjusi prie lietuvių bendrinės kalbos švarinimo, grynimo.

Apie žurnalo *Gimtoji kalba* leidimo kelią minėjime kalbėjo Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkė dr. I. Smetonienė, kalbininkas A. Pupkis ir kiti.

Šio žurnalo leidimą išeivijoje ir didelę jo reikšmę nušvietė lietuvių kalbos instituto mokslinė darbuotoja dr. R. Miliūnaitė.

Algimantas Naujokaitis

Algirdo Sabaliausko (Elta) nuotrauka.

Jaunieji poetai žvelgia „3–čia akimi" į save ir pasaulį

Vitalija Pulokienė

PALIKIMAS

Iškėlus galvą
žiūriu į žvaigždžių
sietyną.
Skaičiuoju perlus...
Ramūs vakarai,
palieka erdvėje
tik tylų aidą
ir tuos metus,
kuriuos
manei prasmingai gyvenai...

Giliai jausta,
skausmu
ir viltimis penėta,
likimo draugė
mano kasdiena.
Tik retkarčiais
suknia
gėlėta,
dažniau vilkėjo liūdesio
marška pilka.

Vis žiūriu į
žvaigždėm
apsnigtą dangų
kiek daug likimo
blaškomų prasmių...
Nusilenkiu
didingai Dievo
erdvei.
Palikus menką žiburėlį
danguje,
krentu...

Linas Umbrasas

Pažadėk, kad nelauksi...
Neieškosi manęs pievoje, žodyje, mintyje...
Prižadėk, kad nebandysi pritraukti akimis
horizonto ir nematuosi mano laiškų
ilgesiu... Taip, kaip aš matuoju...
Tu dabar mano žvaigždė danguje, tu
švieti man iš tolo... Iš tolo?
Taip, iš tolo...
Tačiau kartais aš tikiu pasakomis.
Tikiu, kad tu, kaip ir visos žvaigždės,
auštant pavirsi rasa... Mažyčiu jaukiu
rasos lašeliu ir gaivinsi man akis.
Paskui vėl ieškau tavęs... Dabar tu
— tas geltonas narcizas puokštėje,
kurią tau dovanoju. Jis vienas iš daugelio,
bet aš jį atpažįstu, atpažįstu

iš šypsenos... Niekas taip nemoka šypsotis,
niekas nemoka šypsotis taip
skaisčiai, kaip tavo lūpos...
Bet... Pažadėk, kad nelauksi...
Neieškosi manęs pievose, žodyje, mintyje...
Dar pažadėk, kad nematuosi mano
laiškų liūdesiu...
Niekas nemoka šypsotis taip
skaisčiai, kaip tu...

Sigita Šulaitytė

AUTOPORTRETAS

„Aš" tavęs niekad nepaliksiu
Tu manęs niekad nepaliksi,
Tačiau, kuo buvo „aš"
prieš atsirandant „aš"?

Pasitiki daiktais ir atspindžiais.
Ir šitaip lengva tave apgauti,
Kasdieną sensti, o dar vis naivi?

Juk būtų truputėlį gaila,
nors gal ir nuostabu,
Jei atsibudus pasijustų, kad nėra veido —
kaip tuščias veidrodis
Atspindi — ką?

Atspindi viską, kas tik priartėja.
Kas linksma — juokiasi.
Parausta saulei kylant,
kai vieniša — ji guodžia,
įgaudamas šventumo bruožų,
ar virsta demonu, apakintas aistrų,
pamiršęs, kad juk jis tiktai atspindi.
Forma — tai tuštuma, tuštuma — tai forma.
Taip natūraliai atsispindi pasaulis mumyse
Ar mes jame?

Žolė žalia!
Siela žalia

Atradę poezijos džiaugsmą velyvą rudenį — publikos dalis. Pirmoje eil. iš kairės: Vainis Aleksa, Anatolijus Šlutas, Arvydas Reneckis, Julija Švabaitė-Gylienė, Audra Daulienė, Vilimas Zablockis.
Visos nuotraukos iš „Poezijos pavasario rudenį" — Jono Kuprio.

Jei bent žodis išliko kieno širdyje...

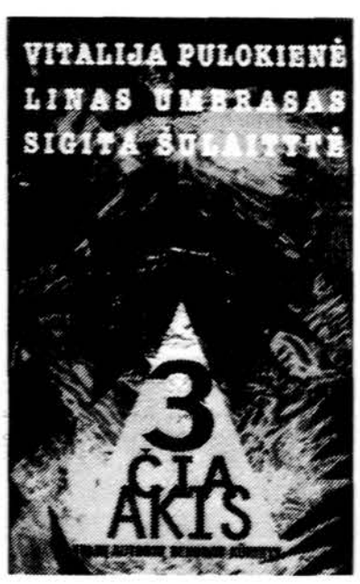

„Poezijos pavasaris rudenį" – lietuvių rašytojų draugijos literatūros popietės su pirmaisiais žiemos ženklais, pirmuoju šaltuku ir snieguolėmis, įvyko 2003 m. lapkričio 29–osios vakarą. Kurie poezijos šventėje buvo ne naujokai, žinojo, kad Jaunimo centre bus apgaubti ne tik ramiai skambančiais, iš širdies besiliejančiais, žodžiais, namų jaukumu, o pirmą kartą atsilankiusieji, dalyvavusieji jaunieji, tikrai surado netikėtai gražų renginį. Kol poezijos grožio išsiilgę ramiai rinkosi į M. K. Čiurlionio galeriją, skubiai tikrino, kur surasti patogesnę vietą atsisėsti, pianistė Jolanta Banienė kūrė muzikinį foną. Žiūrovai rimo ir šventinis vakaras nelauktai prasidėjo laiku. Pagrindinė vakaro ruošėja Vitalija Pulokienė pakvietė Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkę Stasę Petersonienę sveikinimo žodžiu pradėti šventę. O žmonės ėjo ir ėjo, užpildydami visus laisvus kampelius, tarpdurius ir koridorių erdves. Susidomėjimas rodė, kad šioje pakrantėje žmonės ieško malonaus kultūrinio bendravimo.

Poezijos šventė jaunųjų entuziazmo dėka tapo maloniu reginiu – skambėjo muzika, čia pat salės artumoje Lina Bulovaitė išraiškingu šokiu, plastiškais judesiais, lengvai kūrė ir papildė poetinio vakaro nuotaiką. Svečiai susidomėję vartė naują leidinį, o susijaudinę autoriai laukė susitikimo su žiūrovais. Pirmasis bandymas, eilėraščių knyga *3–čia akis,* trijų autorių – Vitalijos Pulokienės, Lino Umbraso ir Sigitos Šulaitytės bendras kūrinys, įdomus meninio vaizdo ir poetinio žodžio susitikimas, trijų kuriančiųjų atsivėrimas skaitytojui. Pirmosios eilės, prisipažinimas:

„Ne taip lengva gyvenime atrasti save. Dar sunkiau sutikti bendraminčių. Bet mes susitikome! Tada nedrąsiai vienas kitam prisipažinę apie kūrybą, dabar drąsiai sakome – mes mokame kurti, svajoti, norime reikštis, būti pastebėtais ir įvertintais", taip knygos atsiradimo idėją nusako Vitalija Pulokienė. Bendras darbas pristatomas knygoje su intriguojančiu spalvingu, nerimą keliančiu viršeliu ir, verčiant puslapį po puslapio, atrandi, kad žodžiai ir vaizdai lyg glaudžiasi vienas prie kito, papildo mintis, užaštrina jausmus, neiliustruoja, tik rauda daug bendros kalbos.

„Po kojomis – dangus, virš galvos – žemė. Suvokimas kyla iš kur? Ten nėra nei dangaus, nei žemės... Akys mato nežiūrėdamos. Ausys girdi, nors nėra garso... Pieštukas juokiasi, o ši knyga – kalba". Taip prisistato poetė dailininkė Sigita Šulaitytė knygos puslapius pripildžiusi piešiniais. Daugeliui ši knygelė bus netikėta, o tai, kad poetas Vainius Aleksa skaito savo tvirtai surėstas eiles, palydimas sūnaus Nerijaus ir Kazio Motekaičio smuiko muzikos garsų, taip pat maloni netikėta staigmena.

Violeta Pakalniškienė.

Savo kūryba skaito Julija Švabaitė-Gylienė.

Linas Umbrasas, Sigita Šulaitytė ir Vitalija Pulokienė, poezijos knygos 3–čia akis autoriai.

Poetas visų pirma yra žmogus. Žmogus su visomis silpnybėmis, savaisiais privalumais, ypatingais pojūčiais jaučiantis visuomenės, gyvenimo, šeimos virpesius. Apie tai kalba Kornelijaus Jazbučio, dažno svečio Lietuvoje, mėgstančio buvoti poezijos šventėse, ten skinti laurus, skaitytos kartais net juoką sukeliančios eilės. Tai patvirtins ir Vilimas Zablockis, eiles rimuojantis, metalo kompozicijas kuriantis ir čia pat jas eksponuojantis bei noriai aiškinantis, svečias Čikagoje, ar, pirmą kartą balsu poezijos šventėje posmais apie žmogų, jo esybę prabylantis, fotomenininkas Algimantas Kezys, kad būtų drąsiau, iš karto prabilęs angliškai, tik jo lietuviškai skaitoma poezija nuskambėjo dar gražiau, o kun. Rimvydas Adomavičius papildė, gal net prisodrino, romantinę lyrišką nuotaiką.

Šį vakarą jaukias, įtaigias eiles, išaustas iš ryšio su žmonėmis, pasauliu, gamta, iš nuojautos ir gerumo, šiltu balsu skaitė poetė Julija Švabaitė – Gylienė. Ir tai buvo didžioji klausytojui dovana.

Į platų poetų ratą įsiliejo ir kitos kūrėjos: klausėmės *Mažojo pasakoriaus kraitelės* autorės Violetos Pakalniškienės jau vyresniem skirto kūrinio, Audros Kubiliūtės – Daulienės, Onos Matuzaitės ir kilo mintis, kad šalia poezijos vakarų galėtų savo erdvę surasti ir prozos skaitymo valandėlės, nes kuriančiųjų ir klausančiųjų gretos matomai sparčiai didėja. Ir buvo malonu išgirsti dainuojančią Loretą Umbrasienę – „Maldą", jos muzika ir eilės, akompanuojant Jolantai Banienei, tai gražiai papildė vakaro programą.

Ne taip lengva gyvenime atrasti save. Dar sunkiau sutikti bendraminčių. Bet mes susitikome!

Eilės perskaitytos, įtampa atslūgo, pasakyti padėkos žodžiai, įteiktos gėlės, svečiai būrėsi prie vaišių stalo, dalinosi įspūdžiais. Ne pirmą rudenį suruošta, poezijos šventė, prisiviliojusi jaunuosius kūrėjus, pasiryžusi tapti tradicine. Dėkodami rengėjam už maloniai, prasmingai praleistą laiką, palinkėkime gero vėjo, sėkmės kūrybos baruose, pritardami Lino Umbraso išsakytai minčiai: „Jei iš viso to ką parašiau ir sudėjau į šią knygą, bent žodis išliko kieno nors širdyje – rašyti buvo verta".

Teodora Krivickienė

Vainis Aleksa skaito savo eiles su Kazio Motekaičio (kairėje) ir savo sūnaus Nerijaus muzikine palyda.

Soka — Lina Bulovaitė.

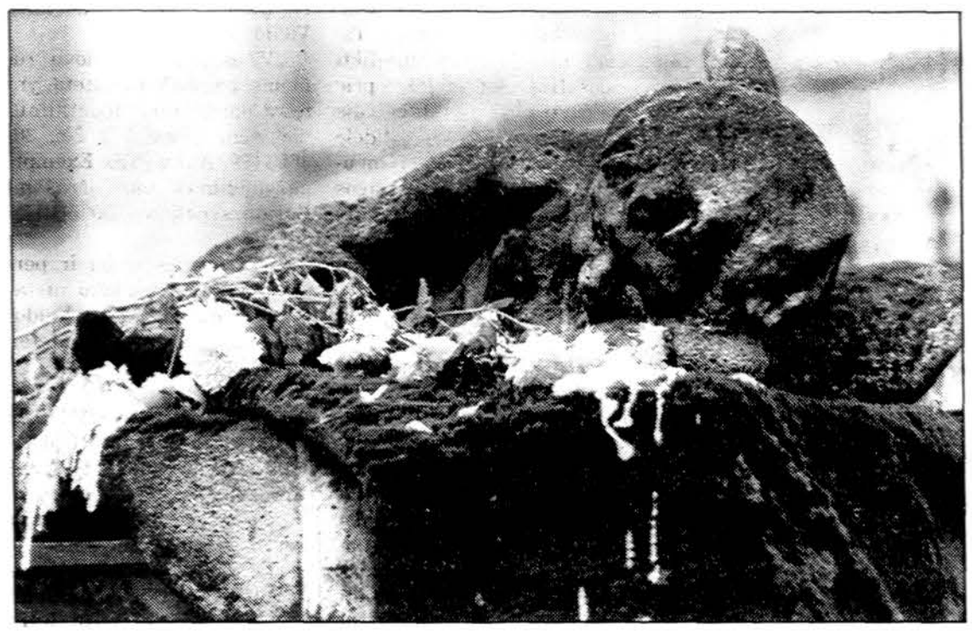

Eugenijus Butėnas. „Kritęs angelas". Vilnius.

Rytoj jau nebus vakar

Laikas yra nuostabus dalykas, suteikiantis laisvę keistis. Fotografija turi nelengvą uždavinį papasakoti istoriją, atskleisti žmogaus trapumą, džiaugsmą ar nusivylimą viename sustingusiame laiko kadre. Poetiškumas fotografijoje nesukuriamas – jis randamas. Reikia turėti begalinį sąmoningumą ir supratimą, kas aplink mus vyksta kasdieniniame gyvenime. Štai ką gali fotografas pasiekti taip įspūdingai ir paprastai. Nors abiejų fotografų apsilankymas vienas kito šalyje ir yra ta juosta, kuri juos suriša, bet laikas priverčia judėti į priekį. Tai nėra sugrįžimas prisiminimais į praeitį, o tik tylus širdies šauksmas – „kaip gera, kad viskas nebe taip". Viskas gyvenime keičiasi – ir aplinka, ir tradicijos, ir santykiai, ir vietoj vienų žmonių ateina kiti, ir tik išliekantis žmogaus dvasingumas jungia rytdieną su praeitimi.

Romualdas Požerskis gimė Vilniuje, Lietuvoje. Fotografuoti išmoko pats tėvo dovanotu pirmuoju fotoaparatu. 1975 m. baigęs Kauno politechnikos institutą, pradėjo dirbti Lietuvos fotografijos meno draugijoje. Požerskio darbams didelę įtaką turėjo Aleksandras Macijauskas, kurio asmeninis dėmesys ir patarimai padėjo susiformuoti fotografo filosofinėms bei estetinėms savybėms „pamatyti, kaip iš tikrųjų ten yra – nedramatizuoti, ieškant efekto". Nuo 1980 m. Požerskis tampa laisvu fotografu – ruošia medžiagą Lietuvos ir užsienio spaudai. Tikriausiai nėra tokios Europos valstybės, kurioje nebūtų eksponuoti Požerskio darbai. Dalyvavo daugybėje parodų, tiek autorinių, tiek grupinių: Kaunas (1975), Lenkija (1976), Bulgarija (1979), Vengrija (1983), Austrija (1985), Vokietija (1988), Olandija (1990), Prancūzija (1992), JAV (1996), Japonija (2000), Jaunųjų fotografų konkurse „Recountres Internationales de la Photographie" Arli, Prancūzija (1977) Požerskis laimėjo du pagrindinius prizus – žiūrovų ir fotografų. Raudonojo kryžiaus parodoje „World in fokus", Ženeva, Šveicarija, (1990) pelnė Didįjį prizą. Nuo 1994 m. yra Tarptautinės meninės fotografijos federacijos (FIAP) fotografas menininkas. Šioje parodoje nuotraukos iš kelionės po Ameriką eksponuojamos pirmą kartą. Fotografijose atsispindi kasdieniško gyvenimo proza, kuri kartais – atviresnė ir nuoširdesnė nežinomam rytojui.

Eugenijus Butėnas gimė ir užaugo Čikagoje. Pamokytas ryškinti nuotraukas skautų stovyklose, susidomėjo fotografija. 1973 m. vasarą dirbo Alekso Urbos, tuometinio *Playboy* žurnalo fotografo, asistentu. Iš jo išmoko komercinės fotografijos apšvietimo studijoje paslapčių. 1978 m. baigė Illinois universiteto dizaino specialybę bakalauro laipsniu. Daug naudingų patarimų ir profesinių žinių įgijo iš žinomų fotografų – Joseph Jachna ir Robert Stiegler. Jų darbai paskatino Butėną gilintis ir domėtis dokumentine fotografija. 1982 m. River North galerijoje įvyko jo bendra paroda su Romu Bartuška ir Algirdu Grigaičiu. 1983–iaisiais M. K. Čiurlionio galerijoje surengė parodą su grafiku Rimvydu Cinka, tais pačiais metais įkūrė ir savo LCA fotografijos studiją, kurioje darbuojasi iki šiolei. Butėnas dalyvavo daugelyje, Illinois universiteta baigusių, parodų, Montgomery Ward galerijose. Jo klientų sąrašuose yra Amerikos medikų sąjunga, Roosevelt universitetas, įvairios kitos organizacijos. Šiandien jo darbuose vyrauja dokumentinė fotografija, nors, pasak paties menininko, „sielai pati artimiausia juodai – balta fotografija". Šios parodos nuotraukos iš 1989 m. kelionės po Lietuvą yra eksponuojamos pirmą kartą. Nuotraukose žvelgia į mus pamažu nykstančio gyvenimo vaizdai, sukeliantys ramybės jausmą, tarytum prieš audrą, kurios vardas — permaina. Džiaugsmas yra įdėmiai pažvelgti į šias fotografijas, akimis atrasti jų didybę ir iš naujo suprasti kasdieninę realybę ir dvasią žinant, kad „rytoj jau nebus vakar."

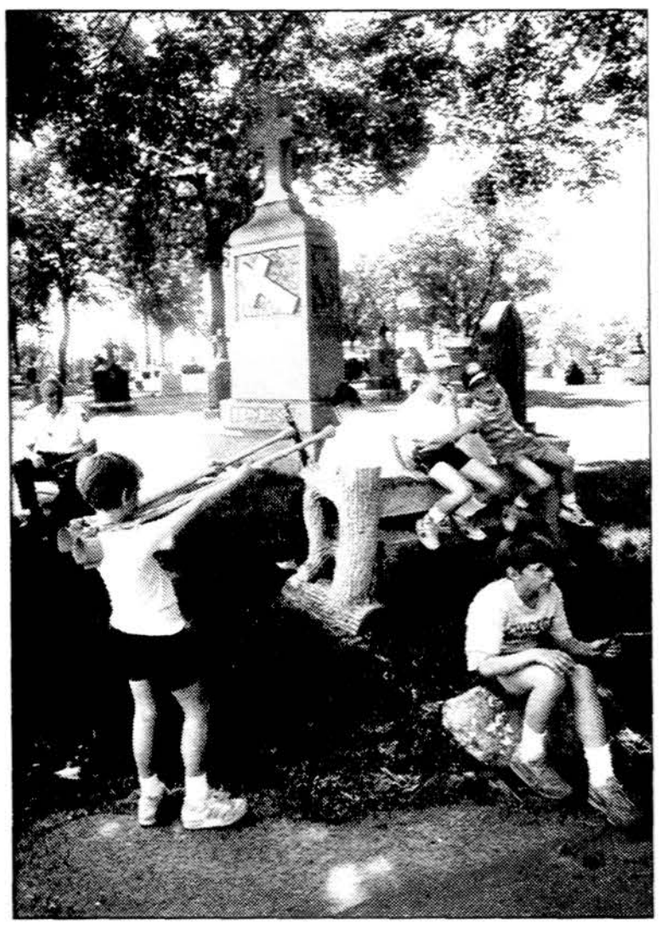

Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse Čikagoje Vėlinių dieną. Romualdo Požerskio nuotraukos.

Amerikos Lietuvių meno draugija pristato fotomenininkus Romualdą Požerskį (Lietuva) ir Eugenijų Butėną (JAV) parodoje „Rytoj nebus vakar", ir kviečia į parodos atidarymą M. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, 5600 S. Claremont Ave. 2003 m. gruodžio 12 d. 7:30 val. vakaro. Kviečiame visus kalėdinėje nuotaikoje praleisti vakarą. Paroda vyks iki 2004 m. sausio 14 dienos.

Laima Plioplienė

Temperamentingas tenoras

Tenoras Franco Corelli.

Vyresnieji operos teatrų lankytojai bus girdėję ne tik didelio, nuostabiai žavaus balso, bet ir pavydėtinai dailaus fizinio sudėjimo savininką, italų tenorą Franco Corelli.

Jis, operos scenoje pradėjęs reikštis 1951 m., per du ir pusę dešimtmečių žavėjęs operos meno mėgėjus, išgyvenęs 82 m., spalio 29 d. mirė Milane (g. 1921 m.).

Corelli, kaip dainininkas, laikomas beveik savamoksliu. Dainavimo studijas pradėjęs Pesaro (Italija) konservatorijoje, ten dviejų, viena po kito mokytojų „dėka" prarado aukštąjį balso registrą. Jo netekus, beliko bandyti studijuoti baritoną. Ir iš to nieko gero neišėjus, nusivylęs balso dėstytojais, juos pavadinęs labai pavojinga liga užkrečiančiais dainininkus, apsisprendė mokytis savarankiškai.Tą jis padarė. Ištisas dienas ir naktis klausėsi didžiųjų tenorų (Caruso, Pertile, Gigli) dainavimo įrašų, gilinosi ir imitavo jų dainavimo stilius, niuansus, techninę balso išraišką.

1951 m. įstojo į Magio Musihale, Florence (Italija), tenorų varžybas ir tapo pirmos vietos laimėtoju. Laimėtojo dovana — debiutas Spoleto festivalyje, Radames vaidmuo operoje „Aida" (Verdi). Tačiau, tą vaidmenį pagrindinai išstudijavęs, priėjo išvados, kad jo tinkamam atlikimui dar nepakanka techniško pasiruošimo ir legato. Užuot Radames, pasirinko irgi didelius rekalavimus tenorui statantį „Carmen" (Bizet) operoje Don Jose vaidmenį. Pasisekimas didžiausias! Pakviestas į Romos operos teatrą, įvairiose operose atlikdamas pagrindinius vaidmenis, dainavo 4 metus. Po to su didele sėkme buvo girdimas visuose Europos operų teatruose.

Metropolitan („Met") operos teatre, NewYorke, debiutavo 1961 m., Verdi operoje „Il Trovatore", atlikdamas pagrindinį Manrico vaidmenį. Tas operos pastatymas buvo laikomas istoriniu. Mat, jame Leonoros vaidmenį atliko irgi debiutantė, vėliau išgarsėjusi sopranas Leontyne Price.

F. Corelli savo repertuare turėjo paruošęs apie 30 pagrindinių operų vaidmenų, „Met" operos teatre per 13 sezonų, 19-os skirtingų operų pastatymuose dainavo 365 kartus.

Corelli, susilaukęs pagarbos iš garsiosios, itin kaprizingos, soprano Maria Callas. Ji išsireiškė, kad pagaliau atradusi partnerį, su kuriuo galinti dainuoti.

Ne mažiau garsi dainininkė Birgit Nilson pasakiusi, kad F. Corelli buvęs vienintelis tenoras, atliekant „Turandot" (Puccini), galėjęs prilygti jos jėgai.

Corelli išskirtinai buvo pagarsėjęs aukštąja gaida C, galėjęs labai ilgai ištęsti. Vieno Royal opera House „Tosca" (Puccini) pastatymo metu, antrame veiksme dainuodamas Cavaradossi ariją, visu balsu šaukdamas „Vittoria", aukštąją C ištęsė 12 sekundžių.

Jis turėjo gan nemažą temperamentą, buvo profesionaliai pavydus ir net kerštingas. B. Nilson mėgusi pasakoti tokį nuotykį. Kartą jiems dainuojant „Turandot", antrame veiksme ji aukštąją C ilgiau užtęsusi negu Corelli. Jis to jai negalėjęs dovanoti. Trečiame veiksme atsilyginęs: užuot pabučiavęs į skruostą, įkandęs jai į kaklą.

Prieš eidamas į operos pastatymą, nekreipdamas dėmesio kas bus jo partnerė, valgė mėsos patiekalus, užsigardžiuodamas žaliu česnaku.

Corelli neneigė ir tokio nuotykio. Dainuojant Naples (Italija) operos teatre „Il Trovatore", buvęs gerokai suerzintas, kada vienas studentas balkone, savo nepasitenkinimą išreiškęs labai garsiai šaukdamas bū... Corelli pasinaudojęs scena, kada jam nereikia joje būti, net su kardu rankoje, užbėgęs į balkoną ir norėjęs su tuo „nevidonu" atsiskaityti. Tačiau, tvarkdarių sulaikytas, vos tik spėjęs laiku sugrįžti į sceną.

Operos scenoje tenoras Franco Corelli skaisčiai švietęs vos 26 metus, iš jos pasitraukė 1976 metais.

Toks ankstyvas jo pasitraukimas buvo rišamas su jo širdies negalia. Tačiau užkulisyje slankiojo gandai — nervinis sutrikimas.

F. Corelli, užbaigęs savo, kaip operos dainininko karjerą, vieno pokalbio metu, pasakė esąs truputėlį pavargęs, balsas patamsėjęs ir nebeturi brilijantinio žėrėjimo. Dainininko gyvenimas jam kainavęs labai daug nervų. Dažnai negalėjęs nei valgyti, nei miegoti.

Su F. Corelli padaryta daug įrašų. Jų dėka ir dabar galime išgirsti bei pasigėrėti jo kerinčio balso grožiu.

P. Palys

Mažybiniai (akimirkos) veiksmažodžiai

Kai mes kalbame apie mažybinius–maloninius žodžius, paprastai turime galvoje daiktavardžius: *pieva: pievelė, pievukė, pievutė; galva: galvelė, galvutė, galvytė; pirštas: pirštelis, pirštukas ir t.t.*

Teoriškai kalbant, kiekvienas lietuvių kalbos daiktavardis galėtų turėti bent dvi malonines / mažybines formas: vieną su priesaga – *elis, – elė,* kitą – su priesaga – *(i)ukas, – (i)ukė.* Pvz., *kalnas: kalnelis, kalniukas; žvirblis: žvirblelis, žvirbliukas* ir t.t. Praktiškai ne visi daiktavardžiai gali turėti mažybines / malonines formas; tarkim, žodis *dangus* nevartojamas jokia malonine / mažybine forma: nepasitaiko * nei *dangiukas.* (Žvaigždutė prieš žodį rodo, kad toks žodis negalimas, neįmanomas, nevartojamas).

Reikėtų paminėti, kad ir vienas kitas būdvardis yra vartojamas maloninėmis / mažybinėmis formomis, bet tokių būdvardžių yra tik keli: *mažas: mažiukas, mažytis, mažiuliukas* ir pan.

Daugiausia – beveik visais atvejais – vartojama priesaga – *el*, kuri taip pat pasitaiko ir mažybiniuose (akimirkos) veiksmažodžiuose:

šokti: šoktelėti; traukt: truktelėti; žvelgti: žvilgtelėti ir t.t.

Kai kurie kalbininkai galvoja, kad ši malonine / mažybinė priesaga – *el* – gali būti paveldėta net iš indoeuropiečių (ide) prokalbės laikų (apie 3000 pr. Kr.).

Tarp kitko, noriu pastebėti, kad Lietuvoje išleistos gramatikos ir žodynai tokius veiksmažodžius vadina *akimirkos veiksmažodžiais*, nes jų veiksmas paprastai trunka labai trumpai, akimirką. Bet juos drąsiai galima vadinti ir *mažybiniais veiksmažodžiais,* nes jie reiškia „mažą", trumpą veiksmą.

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 4–ji laidą (2000), trumpinamas *DŽ–4*, rašo, kad jame šių mažybinių (akimirkos) veiksmažodžių bus duodama tik viena forma: su – *elėti*, nors lietuvių kalboje iš tikrųjų vartojamos keturios atmainos, arba formos:

Žvilgtelėti, žvilgtelti, žvilgterėti, žvilgterti.

Didesnių skirtumų tarp tų keturių atmainų (*–elėti, –elti, –erėti, –erti*) nėra pastebėta. Vienose tarmėse daugiau vartojamos vienos formos, kitose – kitos, bet bendrinėje kalboje yra vartojamos visos keturios „atmainos".

Lietuvių kalboje tokių mažybinių (akimirkos) veiksmažodžių rasime apie 500. Visi jie yra surinkti, surūšiuoti ir surašyti tik viename žodyne – 20 tomų *LKŽ* (Akademinis, didysis *Lietuvių kalbos žodynas)* su visomis jų reikšmėmis. O tų ypatingų, idiomatinių reikšmių jie turi nemažai. Paimkime tik vieną pavyzdį:

truktelėti – 1. greitai, staiga patraukti; 2. gerai išgerti (degtinės, alaus, vyno); 3. garsiai, smarkiai (už) dainuoti.

Vienas ne visiškai išspręstas klausimas yra toks: kodėl tik kai kurie veiksmažodžiai gali turėti mažybines (akimirkos) formas. Pvz., *vesti*, nėra *vestelėti*; *eiti*, nėra *eitelėti* ir t.t.

Tai aiškinama daugmaž taip.

1. Mažybiniai (akimirkos) veiksmažodžiai yra sudaromi daugiausia iš vad. pirminių (dviskiemenių) veiksmažodžių, visų pirma iš tokių, kurių šaknis – vienaip ar kitaip – gali sudaryti *jaustuką*: *traukti: trukt: truktelėti; tempti: timpt: timptelėti; žvelgti: žvilgt: žvilgtelėti; šokti: šokt: šoktelėti* ir t.t.

Yra vienas kitas tokių veiksmažodžių, sudarytų ir iš triskiemenių (išverstinių) veiksmažodžių:

šnekėti: (išnekt); šnektelėti

2. Šie veiksmažodžiai turi turėti konkretaus veiksmo reikšmę: *kelti: kilst: kilstelėti; maukti: maukt: mauktelėti* ir t.t.

3. Mažybiniai (akimirkos) veiksmažodžiai yra vartojami tik tada, jeigu jie yra reikalingi parodyti trumpą, staigų, veiksmą: *spausti: spust: spustelėti; merkti: mirkt: mirktelėti* ir pan.

4. Niekuomet mažybiniai veiksmažodžiai nesudaromi iš jausmo, pojūčių, abstrakčių veiksmažodžių, tokių kaip: *mylėti, galvoti, tikėti, jausti* ir pan.

Išimtis: *pykti: pyktelėti.*

5. Su šiais mažybiniais (akimirkos) veiksmažodžiais tie dvylika veiksmažodžių priešdėlių (*ap –, at–, į–, iš–, nu–, pa–, par–, per–, prie–, pri–, su–, už–*) niekad nėra vartojami. Kitaip sakant, neįmanomos yra tokios formos: * *patimptelėti,* * *pašnektelėti* ir t.t.

Yra kalbininkų, kurie mano, kad beveik visi mažybiniai (akimirkos) veiksmažodžiai yra sudaryti iš *vienaskiemenių jaustukų,* reiškiančių staigų veiksmą arba staigų garsą: *pokšt: pokštelėti; pykšt: pykštelėti; timp: timptelėti; mukt: muktelėti; spust: spustelėti; trinkt: trinktelėti; amt: amtelėti* ir t.t. ir t.t.

Tačiau, kaip minėjome, yra vienas kitas mažybinis veiksmažodis, kuris, atrodo, sudarytas tiesiai iš kito veiksmažodžio: *šnekėti: šnektelėti; šokti: šoktelėti; kelti: kilstelėti* ir pan.

Pastabos.

1. Kai kurie kalbininkai galvoja, kad mažybiniuose veiksmažodžiuose galima pastebėti tam tikrą *r–l* garsų pasiskirstymą. Tarkim, *burbtelėti* yra retai vartojama dviem *–r*: *burbterėti*, nors teoriškai tai yra galima. Arba, sakysime *mirktelėti* beveik nevartojama forma *mirkterėti.*

2. Vienas kitas šių mažybinių veiksmažodžių kartais gali reikšti ir ilgesnį veiksmą. Pvz.: Mes kad šnektelėjome, tai šnektelėjome – visą naktį!